

Kleine Rietganzen *Anser brachyrhynchus* in Midden-Delfland

Midden-Delfland is het enige gebied buiten Friesland waar Kleine Rietganzen overwinteren.

Foto: Jan van Holten.

Wim Breedveld, Koos van der Burg, Fred van der Lans & Dinnes de Rond

Inleiding

Midden-Delfland is een weidestreek in Zuid-Holland van circa 6700 hectare groot, aan de rand van het kassengebied het Westland. Sinds 1985 overwinteren hier circa 330 Kleine Rietganzen. Daarmee is Midden-Delfland het enige buiten Friesland gelegen vaste overwinteringsgebied. Op landelijk niveau is hierover niet veel bekend. Tevens worden er Kleine Rietganzen met blauwe halsbanden gezien die door de Deense onderzoeker Jesper Madsen zijn aangelegd. Dit heeft al tot fraaie resultaten geleid.

Tellingen

De gegevens die de basis voor het artikel vormen, werden via talrijke excursies verzameld. Minimaal éénmaal per maand werd geheel Midden-Delfland in het kader van regionale en landelijke telprojecten geïnventariseerd, zoals de maandelijkse wintervogeltellingen van de provincie Zuid-Holland en gedurende enkele jaren de landelijke ganzentellingen. Daarnaast werd er recreatief gevogeld. De belangrijkste pleisterplaats binnen Midden-Delfland, de Aalkeet Buitenpolder, werd ten minste één keer per week bezocht, oplopend tot meer keren per week.

Drie andere belangrijke pleisterplaatsen, de Kralingerpolder, de Dorppolder en de Klaas Engelbrechtspolder, werden eveneens ten minste éénmaal per week bekeken. Andere polders in het westen van Midden-Delfland werden meer dan éénmaal per maand geteld. Naast de eigen telgerichte en vogelrecreatieve activiteiten kregen wij veel ganzennieuwtjes binnen via een uitgebreid netwerk van lokale vogelaars.

Het voorkomen in de tijd

Voor de winter van 1985-1986 verscheen de Kleine Rietgans alleen in koude en strenge winters. Sindsdien heeft het voorkomen een vast en voorspelbaar karakter. Het seizoensmaximum schommelt rond de 330 exemplaren, met de hoogste aantallen in de tweede helft van het tijdvak (zie figuur 1). De uitschieter van 530 exemplaren werd vastgesteld tijdens felle koude. In de periode na 1985 vertonen de landelijke aantallen een stijgende lijn (Koffijberg et al 1997), maar de seizoensmaxima in Midden-Delfland schommelen niet parallel aan de landelijke cijfers (de correlatiecoëfficiënt is slechts 0.43).

De aankomst van de Kleine Rietganzen is steeds vroeger in het seizoen komen te liggen. Aanvankelijk arriveerden de eerste Kleine Rietganzen in december en het seizoensmaximum lag in december of januari. Met ingang van seizoen 1992-1993 verschijnen de eerstelingen al in oktober, de aantallen nemen vervolgens in november snel toe en in de laatste twee seizoenen werd het seizoensmaximum reeds in november bereikt (zie figuur 2). Mogelijk is aan deze ontwikkeling naar vervroeging nog geen einde gekomen.

Polders

Vrijwel alle polders van Midden-Delfland zijn ooit door Kleine Rietganzen als foerageergebied gebruikt. Maar de intensiteit van het gebruik verschilt sterk.

De voorkeurspolders in Midden-Delfland zijn door de jaren heen gelijkgebleven. Voorkeur genieten de Kralingerpolder, de Dorppolder en de Klaas Engelbrechtspolder (alle drie in het westen gelegen) en de Foppenpolder en de Aalkeet Buitenpolder (beide in het zuiden gelegen). Bepaalde polders (met name Dijkpolder, Commam-

deurspolder, Duifpolder, Oude Campspolder, Zouteveense Polder) worden vooral sinds winter 1995-1996 bezocht. Het oosten van Midden-Delfland, ruwweg ten oosten van de Zouteveense Weg, wordt nauwelijks bezocht, terwijl dit gedeelte juist erg in trek is bij de Kleine Zwanen die er met een paar honderd aanwezig kunnen zijn. Bij vorst en een straffe oostenwind trekken de Kleine Rietganzen vaak naar de Aalkeet Binnenpolder in het zuiden van Midden-Delfland. Het kleinschalige landschap van de polder biedt beschutting tegen de wind. Een bijkomend voordeel is dat het Scheur - een stuk van de Maas, dat druk wordt bevaren door het Rotterdams scheepvaartverkeer en mede daardoor niet dichtvriest - langs de polder stroomt. Diverse keren zijn drinkvluchten van Smienten en ganzen tijdens droge vorst gezien. Ook Kleine Rietganzen namen daaraan deel. De aanblik van ruim duizend Kolganzen en tientallen Kleine Rietganzen die in de buurt van opstomende zeeschepen op het vlietende water landen, is wonderlijk en spectaculair. In de beschreven winterse omstandigheden is vooral een resterend stukje weiland van slechts 25 hectare naast een bedrijvenwijk en een spoorlijn - een schijnbaar atypische ganzenstek - geliefd.

Aalkeet Buitenpolder

Veruit de belangrijkste ganzenpolder was en is de Aalkeet Buitenpolder. Aanvankelijk zag het er naar uit dat de Kleine Rietgans uit dit gebied en daarmee mogelijk uit geheel Midden-Delfland zou verdwijnen. Om nooit door ons begrepen redenen waren alle ganzensoorten in Midden-Delfland uiterst schuw in vergelijking met ganzen van het Deltagebied. Het verschijnen van één persoon in een weiland deed de ganzen wegvlugten, waarbij zij dikwijls naar het zuiden vlogen en het Scheur en de Nieuwe Waterweg overstaken om naar alle waarschijnlijkheid hun toevlucht te zoeken op het eiland Putten. Allerlei lang tevoren geplande landschappelijke ingrepen in de Aalkeet Buitenpolder die met de herinrichting van Midden-Delfland samenhangen, leken dan ook het lot van de Kleine Rietgans te bezegelen. Zo werd in 1989 een fietspad in de polder aangelegd en in de zomer van 1990 een boerderij geopend. Boerderijen hadden voordien ontbroken in het ganzengedeelte van de polder. Een keerpunt ten goede vormden de jaren 1990-1991. Binnen de plannen voor de herinrichting van Midden-Delfland had men tevens in de aanleg van een reservaat in de polder voorzien. Natuurmonumenten kreeg hierover vanaf 1988 in toenemende mate het beheer. Na regenval ontstond er geregeld een uitgebreid plas- en drasgebied in het noorden van het reservaat. Dit gebeurde nadat er vanaf 1989 langs de randen van het reservaat dijkes waren aangelegd die aan het reservaat een eigen waterregime dienden te verschaffen dat los zou staan van de waterhuishouding van het resterende puur agrarische gedeelte. In de winter 1990-1991 werd ontdekt dat de Kleine Rietganzen, en tevens de andere ganzensoorten, het plasgebied als slaapplek in gebruik hadden genomen. Bovendien

bleek in de winter daarop de traditionele schuwheid van de ganzen flink gereduceerd. Na verstoring streken de ganzen verderop in de polder gewoon weer neer. In de jaren daarvoor was dat ondenkbaar geweest! Verder werd geconstateerd dat de ganzen niet snel meer opvlogen, zij lieten zich tot vijftig meter benaderen. Snel won de nieuwe slaapplek aan betekenis. Zo werd begin 1992 al het overnachten van 185 Kleine Rietganzen en bijna drieduizend Kolganzen vastgesteld. Overigens leek de winst van het nieuwe reservaat eerst nog op spel te staan. Een seismologisch onderzoek van de Nederlandse Aardolie Maatschappij op de slaapplek begin 1991 deed de ganzen voor zes weken niet terugkeren en verder veroorzaakte onderhoudswerkzaamheden aan een dijk die met nachtelijke verlichting naast de slaapplek in 1992 werden uitgevoerd, kennelijk te veel onrust. De ganzen lieten de slaapplek tijdelijk in de steek.

Slaapplek

De Aalkeet Buitenpolder is na 1990-1991 een vaste slaapplek geworden. Voor deze tijd was de situatie anders. Hoofdzakelijk werd er een vanuit het zuidoosten gerichte voedseltrek waargenomen, minder vaak was er ook trek vanuit het zuiden en het zuidwesten. Kennelijk kwamen de ganzen helemaal vanuit de overnachtingsplaatsen aan het Haringvliet die vanouds door de ganzen van de Delta worden opgezocht. Toen eenmaal duidelijk was geworden dat Kleine Rietganzen ook in de Aalkeet Buitenpolder overnachtten, rees het vermoeden dat de nabije omgeving al eerder tot overnachtingsplaats had gediend. Zo werd begin 1990 een groep van ruim 250 Kleine Rietganzen in de ochtendschemering aangetroffen op een opspuitterrein in de Aalkeet Binnenpolder nog voordat de voedseltrek van de ganzen was begonnen. Dit leek toen al verdacht veel op overnachten. Ook lijkt het in een terugblik heel wel mogelijk dat de Kleine Rietganzen vanaf 1985 ongemerkt gebruik hebben gemaakt van de tijdelijke regenplassen in de Aalkeet Buitenpolder zelf waarin zij zich overdag ophielden. Na uitvoering van drainagewerkzaamheden, enkele jaren vóór 1991, verdwenen de plassen, maar zij keerden terug na het instellen van een verhoogde waterstand in het reservaat in de jaren na de aanleg van de waterkerende dijkes. De huidige situatie ten aanzien van het overnachten, zoals deze nu al enkele jaren bestaat, is gecompliceerd. Gezien het feit dat er in de ochtend Kleine Rietganzen op voedseltrek worden waargenomen, is het Haringvliet nog steeds als slaapplek in gebruik. Gewoonlijk ziet men weinig exemplaren op trek, ten hoogste enkele tientallen, soms gaat het om driehonderd stuks. Hierbij moet wel de aantekening worden gemaakt dat de veel talrijkere Kolgans, waarvan er ruim zesduizend vanaf 1993-1994 in Midden-Delfland overwinteren, het ontdekken van vliegende Kleine Rietganzen waarschijnlijk bemoeilijkt. De voedseltrek van Kol- en Kleine Rietgans is te zien tussen 8.30 en 10.00 uur, soms verlengd tot de tijd tussen 8.15 en 11.00 uur. Het meest en in de grootste aantallen komen de gan-

Veruit was en is de Aalkeet Buitenpolder de belangrijkste ganzenpolder in Midden-Delfland.

Foto: Jan van Holten.

zen vanuit het zuidoosten, hoewel er geregeld, en op bepaalde dagen zelfs in overwegende mate, een zuidwestelijke en zuidelijke trek is waar te nemen. A. van Heerden et al (1991) en K. Koffijberg et al (1997) situeren zekere of mogelijke slaappleaatsen van de Kleine Rietgans enkel in zuidelijke en zuidwestelijke richting. Er worden de volgende aan het Haringvliet op voedseltrek gelegen terreinen genoemd: de Slijkplaat, de Beninger Slikken, de Korendijkse Slikken en Spuimond.

Voedseltrek van de Kleine Rietgans wordt niet op alle dagen gezien. Als slaappleaats is de Aalkeet Buitenpolder zelf dan ook van betekenis. Gedurende het gehele seizoen wordt hier overnacht in aantallen die uiteenlopen van tientallen tot een paar honderd. Overigens komt het dikwijls voor dat niet alle Kleine Rietganzen die overdag foeragerend aanwezig zijn, op de slaappleaats worden teruggevonden. Het grootste deel lijkt dan zoek. Omdat de voedselzoekende Kleine Rietganzen het ontbrekende aantal niet volledig aanvullen, is er misschien sprake van een derde, ons onbekende mogelijkheid om te overnachten. De slaappleaats in de Aalkeet Buitenpolder wordt meestal verlaten om circa 8.30 uur, maar op sommige dagen blijven de ganzen tot 10 uur of nog later 'hangen'. In de seizoenen 1992-1993 tot en met 1994-1995 werd vastgesteld dat alle of de meeste in Midden-Delfland aanwezige Kleine Rietganzen ook overdag de slaappleaats bezochten. Op die dagen zagen vogelaars dat de ganzen 's morgens vanuit het noorden arriveerden. Eenmaal geland hielden zij urenlang rust zonder te foerageren waarna later op de dag soms ook een terugkeer naar het noorden kon worden vastgesteld. Daarom ontstond de indruk dat de

ganzen 's nachts in Midden-Delfland foeragerden en overdag op hun overnachtingsplaats verbleven. De urenlange aanwezigheid van de ganzen midden op de dag op de slaappleaats hield in die jaren tevens verband met verstoring elders, bijvoorbeeld in de Aalkeet Buitenpolder zelf, in welk geval de plek dus fungeerde als veilige uitwijkplaats.

Zoals eerder gemeld is de situatie ten aanzien van het overnachten gecompliceerd. Behalve ten gevolge van het bestaan van verscheidene slaappleaatsen heeft dit te maken met de onvoorspelbare wisselvalligheid waarmee dagen met en zonder voedseltrek, al of niet in combinatie met wisselende aantallen op de slaappleaats, elkaar kunnen opvolgen. Deze wisselvalligheid is met name te constateren aan de duizenden Kolganzen waarmee de Kleine Rietganzen vaak (en vaak juist ook niet!) optrekken.

Halsbanden

De Kleine Rietganzen die in Nederland zijn te zien, behoren, zoals bekend, tot de op Spitsbergen broedende populatie. Deze populatie overwintert in Denemarken, Nederland en België. Sinds 1990 doet het Deense National Environmental Research Institute hieraan onderzoek door middel van halsbanden. De coördinatie van het onderzoek ligt in handen van Jesper Madssen. Men beoogt inzicht te verkrijgen in onder meer het broedsucces, de overlevingsfactoren en de populatie-ontwikkeling. Er wordt naar gestreefd om voortdurend ongeveer één procent van de populatie een halsband te laten dragen. De ganzen worden daartoe tijdens de voorjaarstrek op de Deense pleisterplaatsen in West-Jutland gevangen. In de jaren 1990-1995 zijn 610

Kleine Rietganzen op deze wijze gemerkt. Na het voorkomen van ijsafzetting op de banden in de recente koude winters is in 1996 en 1997 het ringen tijdelijk gestaakt in afwachting van een ander type band. Omdat de blauwe halsbanden een witte code dragen, kunnen de ganzen op hun omzwervingen individueel worden gevolgd. De resultaten van het onderzoek, gemeten in het aantal terugmeldingen, zijn indrukwekkend. Blijkens de literatuur en de nieuwsbrieven die aan inzenders van afgelezen banden aan het begin van het nieuwe ganzen seizoen worden toegezonden, komen er jaarlijks 7.000 tot 18.000 terugmeldingen binnen. Dit betekent dat elke gans tientallen keren per seizoen wordt opgemerkt in Noord-west-Europa.

Sinds 1991 worden ook in Midden-Delfland Kleine Rietganzen met halsbanden waargenomen en gemeld. Tot nog toe zijn in totaal twintig verschillende individuen gezien en bijna driehonderd waarnemingen hieraan verricht. Het aantal afgelezen halsbanden per seizoen bedraagt sinds 1991-1992 respectievelijk 1, 2, 4, 12, 8 en 6. Een bewerking van deze aflezingen laat toe om het voorkomen van de gemerkte ganzen te typeren. Wij hebben de waarnemingen over het seizoen 1997-1998, waarover op het moment van schrijven van dit artikel nog geen nieuwsbrief is verschenen, eveneens in de bewerking opgenomen teneinde onderstaand overzicht te kunnen opstellen.

Zoals figuren één en twee tonen, zijn de eerste niet gemerkte ganzen in oktober te vinden, waarna het aantal in november sterk groeit. In vergelijking hiermee is de aankomst van de wel gemerkte Kleine Rietganzen tamelijk laat. Een zwakke tweetoppigheid is te onderscheiden. Ongeveer 38% verschijnt tussen 13 en 21 november en 38% tussen 24 december en 8 januari. De laatste groep betreft vrijwel uitsluitend Kleine Rietganzen die tevoren in Vlaanderen zijn gezien. Zij zijn kennelijk voorzichtig aan de terugtrek begonnen. De resterende 24% van de ganzen arriveert op de overige dagen tussen de uiterste aankomstdata die ooit in Midden-Delfland zijn vastgesteld, 9 november en 8 januari.

De herkomst van de ganzen met halsbanden (gemakshalve hierna soms 'de halsbanden' genoemd), ofwel het gebied waarin zij voor het laatst zijn gemeld alvorens Midden-Delfland te bezoeken, is in 61% van de gevallen Friesland en in 29% van de gevallen Vlaanderen. De restcategorie van 10% omvat 'geen eerdere seizoenswaarnemingen' en 'Oudeland van Strijen'. Denemarken ontbreekt in het lijstje. Rechtstreekse trek vanuit dit land naar Midden-Delfland komt blijkbaar niet voor. Vanuit Denemarken vindt vermoedelijk wel directe doortrek naar de Belgische pleisterplaatsen plaats (Schilperoord et al 1989). Het beeld op basis van de aflezingen is, dat in het najaar Midden-Delfland hoofdzakelijk vanuit Friesland, voor een klein deel vanuit Vlaanderen wordt bereikt en omstreeks de jaarwisseling nagenoeg alleen vanuit Vlaanderen. De verblijfsduur van de halsbanden, berekend vanaf de eerste tot en met de laatste waarneming in Midden-Delfland, is gemiddeld vijftien dagen

seizoen	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	mrt.
1985-1986			310	300	250	160
1986-1987			1	300	110	
1987-1988			160	300		
1988-1989		103	230	200	8	
1989-1990		60	200	250	140	
1990-1991		125	230	105	120	12
1991-1992		38	420	185	24	
1992-1993	3	220	260	350	4	
1993-1994	48	220	345	305	250	44
1994-1995		265	300	340	210	
1995-1996	2	430	315	530	330	310
1996-1997	15	325	200	275	148	7
1997-1998	42	360	244	226	200	

Figuur 1. Maandmaxima van Kleine Rietgans. De seizoensmaxima zijn onderstreept.

seizoen	eerste exx.		eerste 100 of meer	
	datum	aantal	datum	aantal
1985-1986	23 dec.	310	23 dec.	310
1986-1987	21 dec.	1	10 jan.	155
1987-1988	19 dec.	160	19 dec.	160
1988-1989	30 nov.	103	30 nov.	103
1989-1990	6 nov.	60	24 dec.	200
1990-1991	30 nov.	125	30 nov.	125
1991-1992	10 nov.	14	4 dec.	170
1992-1993	17 okt.	3	28 nov.	220
1993-1994	23 okt.	14	8 nov.	100
1994-1995	3 nov.	45	6 nov.	100
1995-1996	22 okt.	2	12 nov.	140
1996-1997	19 okt.	3	9 nov.	150
1997-1998	12 okt.	6	8 nov.	175

Figuur 2. De aankomst van de eerste Kleine Rietganzen en de eerste waarneming van tenminste honderd exemplaren.

(standaarddeviatie zes dagen). De variatie in verblijfsduur is echter groot. Want circa 39% is korter dan een maand aanwezig en 39% langer dan twee maanden. De gemiddelde verblijfsduur lijkt wat aan de korte kant, wanneer men tevens figuur één in de beschouwing betreft, waarin het verloop van de maandmaxima van de wel en niet gemerkte ganzen tezamen is weergegeven.

Na het verlaten van Midden-Delfland liggen de de eerstvolgende plaatsen waarin wordt gepleisterd, in Vlaanderen (16%) en Denemarken (84%). Opmerkelijk genoeg ontbreken er dus meldingen vanuit Friesland tijdens de voorjaarstrek. Vooralsnog ziet het er naar uit dat de meeste Kleine Rietganzen die aan de voorjaarstrek deelnemen, vanuit Midden-Delfland rechtstreeks naar Denemarken vliegen.

Bij de cijfers over de verblijfsduur, de aankomst en het vertrek moet wel de aantekening worden gemaakt dat een Kleine Rietgans gedurende de eerste en de laatste dagen van zijn aanwezigheid in Midden-Delfland kan worden gemist. Tussen de eerste waarneming in Midden-Delfland en de laatste waarneming op de voorafgaande pleisterplaats blijken gemiddeld zestien dagen te liggen (standaarddeviatie één dag). Evenzo verstrijken er tussen de laatste waarneming in Midden-Delfland en de eerste waarneming op de volgende pleisterplaats gemiddeld vijftien dagen (standaarddeviatie twee dagen). Naar onze elgen inschatting worden halsbanden die in het

Zoals de figuren één en twee aantonen zijn de eerste niet gemerkte Kleine Rietganzen in oktober te verwachten.
Foto: Jan van Holten.

najaar in Midden-Delfland zojuist zijn gearriveerd, snel opgemerkt en afgelezen. In het voorjaar, aan het eind van het ganzenseizoen, echter onttrekken de Kleine Rietganzen zich bij hun zwerftochten gedurende wat meer dagen aan ons zicht. De gemiste dagen van voor- en najaar moeten bij de gemiddelde verblijfsduur van vijftig dagen worden opgeteld.

De plaatstrouw van de halsbanden kan op diverse manieren worden benaderd. Allereerst kan men nagaan hoeveel jaren er na het aanbrengen van een halsband verstrijken voordat een op deze wijze geïndividualiseerde gans in Midden-Delfland opduikt. Wij gaan daarbij uit van de onzes inziens realistische aanname dat elke gans die ten minste enkele weken in Midden-Delfland vertoeft, wordt gesignaleerd. Aangezien de Deense ringactiviteiten in het voorjaar worden uitgevoerd, is de minimale 'wachttijd' tussen het ringen en de eerste waarneming in Midden-Delfland een half seizoen c.q. half jaar. Om de navolgende uitkomsten te bepalen rekenden wij alleen met halve en hele seizoenen (niet met bijvoorbeeld 0,7 of 0,9 om de maand van aankomst te laten meewegen). De wachttijd blijkt gemiddeld 1,5 seizoen te zijn. Daarbij wordt 50% van de ganzen meteen in het aansluitende seizoen (dus een half seizoen later) opgemerkt en de overige 50% pas na 1,5 seizoen of nog later. Kleine Rietgans E21, met 6,5 seizoenen, spant de kroon.

Een andere maat voor de plaatstrouw, het aantal seizoenen dat een halsband achter elkaar wordt aangetroffen, is minder bruikbaar in het geval van Midden-Delfland. Door het relatief geringe aantal jaren van waarnemen in het gebied, gevoegd bij de hoge leeftijd die ganzen kunnen bereiken, ontstaat er al gauw een onderschatting. In ieder geval wijzen de thans beschikbare gegevens erop dat de halsbanden gemiddeld 1,9 seizoen aanwezig zijn. Circa 60% is maar één seizoen te vinden, de overige 40% meer dan één seizoen (ook hier rekenden wij alleen met halve en hele seizoenen). Voorlopig is de Kleine Rietgans A08 met vijf jaar een eenzame koploper. Het is nog niet voorgekomen dat een halsband

Midden-Delfland voor één seizoen oversloeg en daarna terugkeerde.

Relaties met nabije terreinen

Het voorkomen van de Kleine Rietganzen in Midden-Delfland heeft geen geïsoleerd karakter. Ook op het eiland Putten, gelegen ten zuiden van Midden-Delfland, werden en worden Kleine Rietganzen opgemerkt (Van der Wal 1991). De vastgestelde seizoensmaxima vertoonden tot voor kort dezelfde orde van grootte. Over de ontwikkelingen na 1990-1991 is geen verslag beschikbaar dat vergelijkbaar is met Van der Wal (1991). Naar informatie van A. van der Heiden (mondelinge mededeling) werden er in elk geval nog in het seizoen 1991-1992 overeenkomstige aantallen Kleine Rietganzen gezien. In de laatste jaren blijft het aantal beperkt tot hooguit enkele tientallen (mondelinge mededeling H. van der Wal). Illustratief zijn dan ook de volgende waarnemingen: 13 exemplaren oktober 1993, 48 exemplaren december 1994 (nieuwsbrief wintervogeltellingen provincie Zuid-Holland), 56 exemplaren januari 1997 (waarneming F. van der Lans) en 43 exemplaren januari 1998 (waarneming W. Breedveld).

Het ligt voor de hand om te veronderstellen dat de Kleine Rietganzen op Putten dezelfde zijn als die in Midden-Delfland (Ganzenwerkgroep Nederland/België 1989). Daarvoor pleit een reeks van argumenten die wij hierna zullen aanstippen. Het argument van ongeveer gelijke seizoensmaxima is reeds genoemd. Deze bedroegen in de seizoenen 1986-1987 tot en met 1990-1991 respectievelijk 300, 225, 265, 170, 275 exemplaren. Overigens wijst nadere bestudering van deze cijfers op verschillen van tientallen exemplaren ten opzichte de maxima in Midden-Delfland uit de corresponderende jaren, hetgeen opmerkelijk is aangezien zulke verschillen niet zouden zijn te verwachten. Eerder in de tekst gaven wij aandacht aan een ander aspect, de naar het zuiden gerichte, op verstoring volgende vlucht die de ganzen automatisch op Putten en in Polder Biert zou brengen. Deze vlucht van Kleine Rietganzen komt weinig meer voor en

In de beheersvisie op de middellange termijn die Natuurmonumenten in 1997 formuleerde, dient de Aalkeet Buitenpolder verder tot aantrekkelijk vogelgebied te worden ontwikkeld. Foto: Jan van Holten.

werd bijvoorbeeld nog in 1993 gezien. Bij andere ganzensoorten wordt dit fenomeen af en toe nog wel gesignaleerd. H. van der Wal (1991) constateerde dat de aantallen Kleine Rietganzen op Putten sterk fluctueerden en bracht dit in verband met het regelmatig doortrekken van de ganzen naar de polders van Midden-Delfland gelegen bij Vlaardingen. Een ander argument is de geringe afstand tussen de twee pleisterplaatsen, slechts vijf tot tien kilometer, met daartussenin de industrie van Rotterdam. Het is in dit verband veelzeggend dat Kleine Rietganzen worden waargenomen langs de noordrand van Putten (Heenvliet, Geervliet). Overigens is het curieus dat meldingen vanuit Putten van Kleine Rietganzen met halsbanden, die een sluitend bewijs voor de relatie tussen Putten en Midden-Delfland kunnen leveren, nog steeds ontbreken. Behalve de pleisterplaatsen op Putten zijn er enige andere gebieden waarin Kleine Rietganzen worden gezien waarvan men kan vermoeden dat ze tot de groep van Midden-Delfland behoren.

Zo verbleven er elf tot zestien Kleine Rietganzen in de seizoenen 1993-1994 en 1994-1995 bij Delfgauw. Deze plaats is ten oosten van Midden-Delfland gelegen. Tevens werden tien tot veertien Kleine Rietganzen in de seizoenen 1994-1995 en 1995-1996 geteld ten westen van Maassluis (nieuwsbrieven wintervogeltellingen provincie Zuid-Holland). Maassluis grenst aan de zuidwestelijke hoek van Midden-Delfland.

Voor een leuke verrassing zorgde de Kleine Rietgans met halsband A08, die in de winter van 1997-1998 niet alleen in Midden-Delfland werd gezien maar ook langs de Scheelhoek, gelegen aan het Haringvliet en hemelsbreed ten minste twintig kilometer van de Aalkeet Buitenpolder vandaan.

■ Wim Breedveld, Heemskerkstraat 46, 3118 SB Schiedam, (010) 473 02 03, Koos van der Burg, Lissabonweg 443, 3137 LM Vlaardingen, Fred van der Lans, Dijkshoornseweg 18, 2635 EP Den Hoorn & Dinnes de Rond, Malusdreef 43, 3137 BW Vlaardingen.

LITERATUUR:

- Breedveld W. (1988): Ruim een eeuw ganzen in Midden-Delfland. *Het Vogeljaar* 36 (6): 225-233.
- Ganzenwerkgroep Nederland/België (1989): Ganzentellingen in Nederland en België in 1986/87. *Limosa* 62 (2): 81-90.
- Heerden, A. van, R. ter Horst & K. Mostert (1991): Wintervogeltellingen in Zuid-Holland 1987/88, 1988/89, 1989/90. Rapport. Consulentenschap NMF Zuid-Holland/ Dienst Ruimte en Groen Provincie Zuid-Holland. Den Haag.
- Horst, R. ter, C. Witkamp & R.J.S. Terlouw (1995): Wintervogeltellingen in Zuid-Holland 1991/1992. Rapport. Bureau Terlouw, Gouderak.
- Koffijberg, K., B. Voslammer & E. van Winden (1997): Ganzen en zwanen in Nederland: overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985-94. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Toekomst

De verwachting lijkt gewettigd dat de positie van de Kleine Rietgans in Midden-Delfland voorlopig is gewaarborgd. In de beheersvisie op de middellange termijn die Natuurmonumenten in 1997 formuleerde, dient de Aalkeet Buitenpolder verder tot aantrekkelijk vogelgebied te worden ontwikkeld. Speciale aandacht gaat hierbij uit naar de Kleine Rietgans. Het waterpeil in de polder blijft hoog, waardoor de slaapplaats in stand kan blijven. De vraag is wat de Kleine Rietgans in Midden-Delfland in de komende jaren gaat doen. Blijven de aantallen op het huidige niveau, zullen zij aanzienlijk stijgen of zal de Kleine Rietgans zijn bijzondere plekje, gelegen te midden van de steden van de Randstad, toch ineens - wie weet om welke reden - opgeven?

Dankwoord

In de loop der jaren hebben velen ons bij het volgen van de 'Kleine Rieten' geholpen, waarvoor wij hen op deze plaats willen bedanken. De volgende personen maakten ons deelgenoot van hun ervaringen: Ben van As, Marjolein Baijens, Ron Bomgaars, Sjaak Breedveld, Erwin van Domburg, Mich Don, Gerard Dumay, Aart van Gameren, Ellen Groen, Nico van der Ham, Wilma van Holten, Dick Jonkers, Hans de Kleyn, Jo Kortland, Fer van der Lans, Jan van der Meulen, Aad van Paassen, Nico van Paassen, Aart Rodenburg, Aat Rozendaal, Martin van der Schalk, Kees van Schie, Ton van Schie, Johan Slee, Eric Spanjersberg, Johan Stuut. Verder willen wij ook de KNNV-Vogelwerkgroep Waterweg-Noord bedanken. Fred Cottaar en Natuurmonumenten (Jan Hofman) verstrekten literatuur. Adri van der Heiden en Hugo van der Wal gaven ons inzicht in de situatie op Putten. Op ons verzoek verzorgde Jan van Holten de fotografie.

- Koffijberg, K., J. Beekman, L. van den Bergh, C. Berrevoets, B. Ebbinge, T. Hattjema, J. Philippona, J. Prop, B. Spaans, M. Zijlstra (1998): Ganzen en zwanen in Nederland 1990-95. *Limosa* 71 (1): 7-32.
- Madsen, J. & T. Fox (1991): Pre-nesting studies of Pink-footed Geese in Europe. Progress report. IWRB Goose Research Group Bulletin 1: 7-13.
- Madsen, J. (1992-1997): Nieuwsbrieven van 09.1992, 09.1993, 09.1994, 11.1995, 10.1996, 10.1997.
- Madsen, J. & C. Mitchell (1994): Status of the Pink-footed Goose, 1990-1993. IWRB Goose Research Group Bulletin 5: 8-11.
- Madsen, J. (1994): Impacts of disturbance on migratory waterfowl. *Ibis* 137: 67-74.
- Madsen, J., F. Hansen, J. B. Kristensen & H. Boyd (1997): Spring migration strategies and stopover ecology of pink-footed geese. Results of field work in Norway 1996. National Environmental Institute, Denmark. NERI Technical Report no. 204.
- Natuurmonumenten (1997a): Aalkeetbuitenpolder en Polder Noord-Kethel, beheerplan 1997. Beheervisie en Documentatie, O&B rapport no. 97-39.
- Natuurmonumenten (1997b): Aalkeetbuitenpolder en Polder Noord-Kethel, beheerplan 1997. Middellange Termijnplan, O&B rapport no. 97-40.
- Provincie Zuid-Holland Nieuwsbrieven (1989-1998): bij wintervogeltellingen 1989/90 tot en met 1997/98.
- Schilperoord, L. J., A. Timmerman & J. Philippona (1989): De Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus* in Friesland in 1956-86. *Limosa* 62 (3): 125-130.
- Terlouw, R. J. S., (1991): Wintervogeltellingen in Zuid-Holland 1990/1991. Rapport. Bureau Terlouw, Gouda.
- Wal, H. van der (1989): Ganzen en zwanen op Voorne-Putten 1988-1989. KNNV-afdeling Voorne. Rapport.
- Wal, H. van der (1991): Ganzen en zwanen op Voorne-Putten 86/87-90/91. KNNV-afdeling Voorne. Rapport.